

ALOYSII GALVANI
DE
MANZOLINIANA
SUPELLECTILI
ORATIO
HABITA IN SCIENTIARUM ET ARTIUM

INSTITUTO

Cum ad Anatomen in tabulis

AB ANNA MANZOLINA

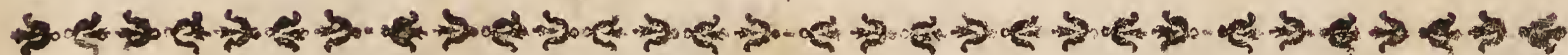
PERFECTIS

PUBLICE TRADENDAM AGGREDERETUR

ANNO MDCCLXXVII.

BONONIÆ

Ex Typographia Lælii a Vulpe Instituti Scientiarum Impressoris.

SUPERIORUM PERMISSU.

SENATORIBUS PRÆSTANTISSIMIS
SEPTEMVIRIS
INSTITUTI SCIENTIARUM ET ARTIUM MODERATORIBUS,

ULYSSI GOZZADINO POETI BONFIGLIOLI
Ad Sanctam Sedem Patriæ Oratori,

JOANNI FRANCISCO ALDROVANDO
MARISCOTTO COMITI,
Equiti Regii Ordinis S. Stanislai Poloniæ,

PYRITHEO MALVETIO MARCHIONI,

JOANNI LAMBERTINO PRINCIPI,
Ordinis SS. Mauritii & Lazari Magno in Urbe Priori,
Equiti Melitensi,

JOSEPHO ANGELELLO MARCHIONI,
Hispaniæ Infantis Parmæ Ducis Cubiculario,

LUDOVICO SAVIOLO FONTANA
COLTELLO COMITI,
Bavariæ Ducis Cubiculario, & Intimo Consiliario,

ANTONIO BOVIO SILVESTRI MARCHIONI.

ALOYSIUS GALVANI
Fel.

CUm summus & genere, & dignitate Vir consiliis, rationibus, & auctoritate superioribus diebus me adducere conaretur,

 ut,

ut, quam Orationem de Manzoliniana supellectili nuper in Scientiarum Instituto recitavi, eam typis mandarem, tria me potissimum retardabant, quominus ejus voluntati obsequerer; quotidiana omnium ferme, qui libros edunt, consuetudo; & mea, atque Manzolinæ dignitas, & existimatio. Qui enim suos hodie libros typis describi curant, ii plerumque in iis litteris, quas eisdem operibus præmittunt, aut natura monente se id fecisse dicunt, quæ non videretur ferre posse, ut suorum veluti fœtus ingeniorum perpetuo in scriniis delitescere, vel etiam interire facile paterentur; qui dum naturæ ipsius vocem in eo audire videri volunt, gloriosi, sibique præfidentes vulgo existimantur: aut invitos se & coactos sua, ajunt, librario exscribenda, atque cudenda dedisse, ne Eruditorum judicio nihil tribuere, officiumve deserere viderentur; qui itidem ipsi qua oratione id se putant esse consecuturos, ut pudentes, neque suarum lucubrationum nimium amantes habeantur, eadem illa oratione afferunt suspicionem sibi maxime adver-

riam artificii, ut nemo fere sit, qui non illos callide potius, quam ad veritatem fuisse locutos existimet. Itaque vix, aut nullo modo fieri posse intelligebam, ut ne in reprehensionem incurrerem, sive arrogantiæ, si nihil de stimulis incitamentisque dicerem, quæ ad hanc rem habui maxima; sive calliditatis, si hæc ponerem, quæ tamen sunt verissima, me non mea sponte ac voluntate, neque inani quadam gloriæ cupiditate, sed auctoritate & hortationibus impulsum amplissimi Viri, Orationem hanc, qualiscumque sit, in manus hominum pervenire sivisse; præsertim cum nominari se nolle dixerit, qui mihi fuit ad hanc rem auctor, & incitator: quorum utrumque quantopere mihi esset ad ferendum molestum, per se quisque, etiam tacente me, facile intelligit. Jam illud etiam verebar, ne quæ laudes Manzolinæ non sine approbatione aliqua exceptæ fuissent cum recitarentur, eædem si publici juris fierent, & sub oculis ponerentur, decus omne, atque ornamentum amitterent. Itaque timebam, ne & qui consule-

re tantæ Mulieris immortalitati deberem, ejus gloriam, virtutemque obſcuraviſſe viderer; & ipſe exiſtimationis, qua nihil omnes habemus antiquius, jacturam aliquam facerem: quibus demum rebus nihil mihi accidere poſſet intolerabilius; cum ſæpe illud contingere videamus, ut quæ audita placent, & probantur, eadem lecta diſpliceant, & condemnentur. Quod quidem ne noſtræ potiſſimum eveniret Orationi vehementer metuebamus; qui cum eam æqui bonique fieri vidimus, illud continuo cogitavimus, non incommode fortaſſe illam fuiſſe a nobis pronunciatam, qui efficere potuerimus, ut qui multis in locis nobis ipſi diſpliceremus, Auditoribus tamen nonnihil ſatisfaceremus: quippe qui non ignoramus, eam nullo non tempore fuiſſe actionis vim, ut ei ſummi ipſi Eloquentiæ Magiſtri primas, ſecundas, tertias, quartas tribuerint. At cum idem ille Nobiliſſimus Vir me iterum conveniſſet, illudque demum retuliſſet, ita Vos, Ampliſſimi Inſtituti Præfecti, Manzolinæ opera, meaque ſtudia, ac labores tueri, ut meam Orationem, ſi

typis

typis mandaretur, vestro nomine honestare non recusaretis; continuo mutavi consilium, illiusque voluntati libentissime sum obsecutus. Quis enim putet mentiri me publice apud Vos ea in re, cujus Vos rei in primis, si minus vera esset, convincere me falsi possetis? quo nihil mihi esset turpius: quod sane præstitissem, si quidem affirmassem, summa dignitate Virum auctorem mihi extitisse, ut Orationem hanc ederem, eumdemque fuisse pollicitum, illam Vos vestris auspiciis tutaturos; neque tamen fuisset quisquam, qui tale aliquid a me petiisset, qui me ea in re suo consilio juvasset, suaque auctoritate impulisset. De Manzolinæ autem laudatione, cum ea vestro nomini inscripta appareat, quid imminui potest? cum ejus patrocinium suscepisse Vos tam insigni significatione declaraveritis; Vos, inquam, quos non præclara tantum, ac nobilissima stirps, sed doctrina in primis, atque singularis in omni Scientiarum genere eruditio huic Instituto præficit. Accipite igitur, Viri amplissimi, quam Vobis sisto, Orationem, indicium

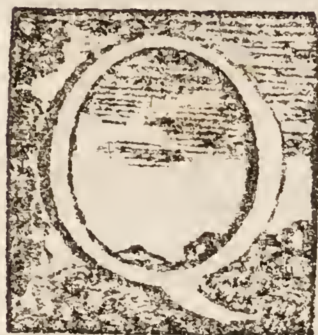
 mei

mei erga Vos cultus, atque obſervantiæ. Vos me, Vos Manzolinæ, mulieris clariſſimæ, cunctæque Civitati chariſſimæ, laudes, qua conſueviſtis humanitate, in veſtram fidem tueri, ac conſervare nunquam deſinite. Valete interea, Viri ampliſſimi, atque, ut facitis, Inſtituti rem bene, ac feliciter gerite.

DE

DE MANZOLINIANA SUPELLECTILI

ORATIO.

Uod nostra hæc Academia, quod omnes Docti, quod universa Civitas, quod nos maxime exoptavimus, ut humani corporis partes ab Anna illa Manzolina, quæ omnes, qui retro fuerunt Artifices, longe, multumque superavit, ex cera efformatæ in hoc Artium, Scientiarumque domicilio demum collocarentur, id aliquando factum esse vehementer lętamur, Auditores. Hac enim re cum publicis votis, nostroque desiderio satisfactum est; tum illud etiam consecuti sumus, quod ab Instituto condito Senatui, Populoque Bononiensi semper propositum fuit, ut hujus loci dignitati, Patriæque bono sit maxime consultum. Benedictus enim XIV., quem Patriæ Patrem merito nominamus, pro incredibili illa, qua flagrabat in nos, charitate, conduxit ille quidem magno pretio Herculem Lellium, hominem inventionis laude clarissimum; qui signa, atque humani corporis formas ex cera effingeret, quæ hic ponerentur. At quis diffitebitur, Summum Pontificem, morte præoccupatum, rem tantam absolvere non potuisse? Nam musculos tantum ex cera, & ossa in Sceleton mira arte connexa, quæ ad instituendam Juventutem Picturæ, & Sculpturæ deditam satis esse videri possent, perfecit Lellius; quæ in proximo conclavi videtis: at desiderabantur ea, quæ in

anatomica re & potiſſima eſſent, & majorem haberent utilitatem, quibus Chirurgi etiam, & Medici poſſent erudiri; quæ nunc demum Patrum voluntate, ac conſilio ſuppetunt. Quis autem ſibi perſuadeat, communem hanc omnium noſtrum Parentem Patriam contentam hoc in genere iis eſſe potuiſſe, ex quibus ornamentum ſolum peteretur; ea vero minime curaviſſe, quæ ad ſuorum Civium ſalutem, incolumitatemque conſervandam, reddendamque maxime conferrent? Quis putet, Benedictum ipſum Pontificem Maximum, qui, pro ſua animi magnitudine, quod ſummum eſſet, omnibus in rebus ſpectaret, non & Chirurgorum, & Medicorum ſtudiis, & commodis conſulere voluiſſe; præſertim cum decreviſſet, ut, mortuo Lellio, alius in ejus locum ſufficeretur, qui non modo Doctor eſſet renuntiatus, ſed qui in Archigymnaſii Lectorum, in hujus Inſtituti Profeſſorum, in Academicorum Benedictinorum numero eſſet; qui Anatomen profiteretur, qui a Senatu eligeretur, ut hic eam publice traderet? Quid enim neceſſe fuit jubere, ut Magiſter deligeretur, qui omnia haberet ad Chirurgiam, & Medicinam adjumenta; ſiquidem Sculptores tantum, Pictoreſque Auditores haberet, qui, ſi ea norint dumtaxat, quæ ad oſſa, atque ad externos muſculos pertinent, beati ſibi eſſe videantur? In quam tamen orationem vel invitus deſcendi, ne quid de me ipſo, quod a meis moribus eſt omnino alienum, prædicare viderer, qui, Hercule mortuo, ſummo hujus Inſtituti Præfectorum, & ampliſſimi Ordinis beneficio, primus ad hoc munus obeundum ſum conſtitutus: ſed malui impuden-

tior

tior videri, quàm præterire ea, quæ cum ad rem maxime pertinerent, tum essent verissima, & cum laude conjuncta ejus Pontificis, qui & de Patria, & de hoc Instituto sit optime meritus. At hæc quamquam maxime valeant ad ostendendum & in hac re, sicut in omnibus semper, viguisse Patrum studia, & auctoritatem, qui, re hic anatomica augenda, præclarissimum inceptum, cujus absolutionem boni omnes expeterent, perfecisse visi sunt: tamen, si Manzoliniana opera aut tantam utilitatem non haberent, quantam indicavimus; aut nihil in iis esset, quamobrem sese ipsa præcipua quadam ratione commendarent; non me tantopere hæc anatomicarum tabularum copia, & elegantia commoveret, nec tanta afficerer voluptate, quantam præ me fero: sed utrumque in illis est, & summa utilitas, & singularis præstantia; quod & Vos profecto, Auditores, probaturos confido, si me dicentem attento, benevoloque animo, quod spero, excipietis.

Atque ut intelligatis, Auditores, quantum Juventuti (ejus enim progressionibus omnia, quæ in his ædibus sunt, potissimum servire Patres voluerunt) hæc Manzoliniana supellex sit allatura utilitatis, superiorum, quæso, temporum memoriam repetite, cum propter anatomicarum tabularum inopiam, unam Osteologiam, atque Mysiologiam Auditoribus quotannis tradere coacti essemus. Quoties enim nobiscum ipsi conquerebantur, quod eadem semper audirent? Quod ad eas partes, quas habet anatomica facultas utiliores, nunquam progredi liceret; qui illis assidue eam, quæ de musculis, atque ossibus est, doctrinam ape-

riremus? Non enim his in posterum angustiis detinebimur, cum longe plura, eaque utilissima, suppetant aliquando, quibus illorum studiis, ac voluntati cumulatissime satisfaciamus. Atque hic quamquam video, quantum ad utilitatem hujus operis illustrandam prodesset, omnes ejus partes recensere; tamen & quod multis interpositis earumdem partium laudibus, quæ ultro occurrerent, longius, quam par est, progrederemur, & quod ad majora etiam festinet Oratio, quæso, Auditores, ut patiamini, ea a me præteriri, quæ in posterum nostris Auditoribus commodius aperiemus, cum omnia ea trademus, quæ ad fœtus Osteologiam, atque ad ossium, nervorum, musculorumque compagem, structuram, & numerum, & usum maxime pertinent. Nihil itaque de his dicam; nihil etiam de generationis instrumentis, nihil de urinæ viis, nihil de vocis, nihil de sensuum organis, nihil demum de tot aliis a præclara Muliere mirabiliter constructis partibus afferam; quin illud etiam tacebo, quantam utilitatem Anatomes ipsa per has tabulas adepta sit, quæ illud aliquando assecuta est, ut nihil jam habeat, quod ipsos delicatulos a sui amore avertat. Neque enim hæ, ut veræ, ac naturales cadaverum partes, quidquam habent tetri, ac putridi, quod stomachari, ac moleste ferre vel molliores possint: quin, ut sunt pulchræ, & elegantes, alliciunt etiam ad cognoscendum, incredibilemque quandam afferunt ediscentibus voluptatem: hæc inquam, omitto, Auditores; atque ad ea continuo venio, quæ hujusmodi tabulæ afferunt ad instituendam Juventutem adjumenta. Itaque illud affirmo, in

his

his tabulis, quo modo ſunt poſitæ, ac comparatæ, uno fere oculi ictu naturalem partium formam, progreſſum, directionem, ſitum longe melius perſpici, quam in partibus e cadaveribus eductis, & eo, quo Anatomici ſolemus, more ſectis, ac paratis conſpiciantur: quo quidem ad erudiendam Adoleſcentiam nil poteſt eſſe utilius. Atque ut a figura exordiar, quæ ineſſe naturalis, ac vera forma poteſt iis partibus, quæ e cadaveribus exemptæ, manibus, id quod neceſſe eſt, contrectantur, quæ a fluidis ſunt inopes, quæ aeris vi areſcunt, quæ propria elaſticitate corrugantur, quæ ſuper tabulas extenduntur, volſellis trahuntur, acubus firmantur? Quid dicam de earumdem partium ſitu, directione, & progreſſu? Putabimus, naturalem vaſorum ſitum, directionem, progreſſum ſervari poſſe, ſejuncta pinguedine, ſublatis partibus iis, quæ ipſa fulciebant, vinculis membranoſis, quibus detinebantur, ſectis, ademptis curvis illis variis, atque angulis, quos illa deſcribant, iiſdemque vaſis ad rectam lineam, ad idem planum omnibus deductis? Credemus, naturalem muſculos ſitum, directionemque retinere, cum ab uno ſaltem termino, cui affigebantur, ſejuncti ſint, cum filis, & acubus diverſas in partes ab Anatomicis trahantur? Exiſtimabimus, nihil a naturæ ſitu, directioneque diſcedere membranas, ſi explicatæ, ſi collapſæ, ſi ſupra tabulam fuerint extenſæ? Erit idem ſubtiliſſimorum nervorum ſitus, progreſſus, directio, atque in integro corpore eſſet, cum eos a cadaveribus exemeris; quos niſi in omnibus fere punctis fulcias, ac ſuſtineas (id quod vix, ac ne vix qui-

dem fieri poteſt), ne in exigua quidem eorum parte ſuſpendere, & in ſitu, ac directione ſervare poſſis? tanta eſt eorum mollities, flacciditas. Una, una erat profecto hæc ars, quæ tot, tantiſque incommodis mederetur: quæ ex cera primum quidem ductili, mox vero firma ac dura, partes enarratis ſimiles ita conſtrueret, ut non modo veram, ac naturalem earum figuram ad amuſſim exprimeret; verum etiam integras, incolumeſque, nullo ſubjectarum, vicinarumque partium, aut fallacium artificiorum præſidio adhibito, ſervaret; quamvis eædem eſſent & ad ſummam tenuitatem redactæ, & a cæteris ſejunctæ, & elevatæ, & erectæ, & flexæ, & in ſpiram ductæ, & extenſæ, & ab uno extremo ad alterum productæ, & una parte adhærentes, altera liberæ. Quid plura? Quidquid cadaverum partes Anatomicorum more paratæ naturalis figuræ ſitus, directionis, progreſſus amittunt, id tabulæ, de quibus loquimur, iiſdem tribuunt; ſi quid deſit, ſarciunt; ut non facile conſtituas, utrum magis hæc ars naturæ, an natura huic arti debeat. Inſpicite, quæſo, Auditores, tabulas, quæ in proximis conclavibus aſſervantur: contemplamini, ut multa prætercam, oculorum muſculos intra orbitam collocatos, ſuſpenſos, ſuis terminis affixos, cum a ſe, tum a nervo optico longe diſſitos: ut ſunt naturali figura præditi! ut verum ſitum, ut veram, propriamque directionem obtinent! Inſpicite oculorum membranas; intuemini tenuem choroidem, ſuſpenſam, mobilemque iridem, molliſſimam retinam: ſunt ne eæ ita in ſuo ſitu, in ſuaque directione omnes collocatæ,

ut

ut iris in aqueo humore innatare videatur; choroides vero, & retina, quamvis cum a se, tum a selotica sejunctæ, oculi tamen bulbum, qui vacuus omnino est, turgidum, & plenum præseferant? Inspicite exiguissima testium vasa, multiplicesque eorum circumvolutiones, ordines, anastomasesque: nonne ita in naturali situ omnia servantur, licet incredibilem obtineant tenuitatem, ut tota eorum compages & tenuissimum rete efformet, & testium nihilominus formam adhuc exhibeat? Inspicite demum, ut multa alia omittam, in aure non modo tenuissimum illum nerveum ramum, qui chordam tympani constituit, verum etiam duri nervi propagines ad musculum internum mallei, & ad strapedium delatas: quamvis tenues adeo sint, ut visum penitus effugiant; videtis tamen eas intra tympani cavitatem, in quam ne digitos quidem inferre possis, collocatas, & liberas, & extensas, & prædictis insitas musculis. Quod profecto nemo unus præstare potest, nisi qui tantam adhibeat diligentiam, dum cadaverum partes in situ collocatas in exemplum sibi proponit, ut suas conficiat, quantam præstantissima Artifex adhibuit, eaque, qua ipsa excellebat, anatomicis in rebus solertia, atque doctrina polleat. Qui posset, quæso, Auditores, non dicam idem, sed ne simile quidpiam, in oculorum musculis, atque membranis, in testium vasis, in subtilibus demum aurium nervis Anatomicorum more e cadavere sectis, paratisque assequi? Qui posset idem ostendi? Sed fac, possis; quod tamen ab experientia, & veritate longe abest: hæc ita comparata quamdiu

diu perdurabunt? Sæpe ne accidit, ut multorum dierum opus, & labor exiguo temporis ſpatio, cælo potiſſimum calido, humidove, labefactetur; ut omnem ſibi ademptam intelligas prædictarum humani corporis partium obſervandarum facultatem? At noſtræ præ tabulis ab Anatomicis paratis id utilitatis habent, ut ſemel conſtructæ numquam immutentur; ſemper pateant; ſemper inſpici, contemplarique poſſint, quacumque tempeſtate, quacumque aeris, cœlive viciſſitudine, quacumque die, hora quacumque. Quem igitur ex cadaverum partibus confectæ tabulæ ſæpe negant ad perdiſcendum aditum, eum noſtræ adoleſcentibus harum rerum ſtudioſis aſſidue præbent ampliſſimum. Hæ veſtris commodis, Juvenes optimi, præ illis inſerviunt. Hæ rei difficultati, hæ ingeniorum etiam, ſi opus ſit, occurrunt tarditati. Quæ cum ita ſint; habeant quidem magnam utilitatem paratæ ab Anatomicis tabulæ, Profeſſorum induſtriam præſeferant, diligentiam, doctrinam; at noſtræ, quæ partium figuram, directionem, ſitum, progreſſum apertius, verius, accuratius oſtendunt; eædemque ſunt ſemper; quis inficiabitur, utilitatem præ illis habere longe majorem? At enim ſunt ne hæc Manzolinæ operis adeo propria, ut nihil cum cæteris hujuſmodi ſupellectilibus commune habeant? Non uſque eo Manzolinianæ tabulæ me tenent, Auditores, ut iis nihil ſimile, nihil etiam, ſi libet, elegantius inveniri, aut effingi poſſe exiſtimem; præſertim cum in ea urbe ſimus, in qua ut ſummi, & rara induſtria, ac doctrina Profeſſores ſunt, ſic præclaros, & admirabili arte

Sculp-

Sculptores habemus: hoc tamen dico, Manzolinæ opus non pauca ſibi peculiaria habere, quæ in cæteris hujuſmodi ſtudiis deſiderantur; quarum rerum cauſa, integra aliorum Profeſſorum, Artificumque dignitate, illud longe nobis antecellere omnibus videatur. Quæ enim res, ſin minus novitate, at certa quadam in ſuo genere perfectione primæ ſunt; eas omnium in ſe oculos convertere nemo negabit. Nimis enim anguſtis limitibus plerumque hominum ingenium & vita coercentur; ut idem & invenire valeat rem, & perficere. Quamobrem etſi inventio ſit ſummopere commendanda; tamen interdum contingit, ut rerum illuſtratores, perfectoreſque magis, quam ipſi inventores, laudibus extollantur: quin accidit illud etiam non raro, ut inventionis laudes illuſtratoribus magis, quam inventoribus tribuantur: fortaſſe quod res primo inventæ aut exiguum, aut non adeo latum in ſocietate uſum habeant: perfectæ autem maximam ſemper habent utilitatem; ut propterea homines perfectoribus magis, quam rerum inventoribus, debere ſe intelligant. Hac de cauſa, ut opinor, inventio circulationis ſanguinis Arveo ab univerſo litteratorum hominum cœtu conceditur; Hallero vero maximam gloriam irritabilitas comparavit: quamvis ante Arveum Paulus Sarpius, clarius vero Cæſalpinus ſanguinis circulationem aliquo modo indicaſſent; & ante Hallerum Gliſſonius, aliique de irritabilitate nonnihil attigiſſent. Reges, viri Principes, Optimates, qui ſuas domos pro generis, & nominis dignitate ornamento eſſe ſuis urbibus volunt, quanto ſtudio, quantis

etiam

etiam impensis tabulas, signa, vasa comparant, quæ sciant ab iis esse facta, non modo qui auctores, sed etiam, qui ferantur earum artium fuisse illustratores, perfectoresque? Quis nescit, ante Phidiam, & Apellem Sculptores alios, Pictoresque vixisse, quibus prima inventionis laus debeatur. Horum tamen homines obliti, illorum modo, qui artem perfecerunt, opera magna auri vi undique conquirunt. Nostri etiam hujus Instituti auctores, nobilissimi Viri, quam diligenter in eam curam incubuerunt, ut in hoc Scientiarum domicilio, quod omnibus ad visendum patere voluerunt, plura essent, quæ advenæ ipsi in hoc genere suspicerent, atque admirarentur! Quæ cum ita sint, clarior ne cæteris hujusmodi Anatomicis supellectilibus, & illustrior habenda est Manzoliniana: quæ prima tantam in suo genere perfectionem exhibuit, ut non crassiores tantum, facilioresque humani corporis partes, quales cæteræ hujusmodi ante ipsam supellectiles referebant, sed tenuissimas etiam, difficillimasque ad sensoria, atque ad organa vocis, generationisque pertinentes partes ex cera, aliaque materie fabrefactas, prima, inquam, ad videndum præbuerit? Quæ prima non modo in hac urbe, sed in universa Italia, ac pene dixerim in universo Orbe in lucem prodiit, quæque & nostris, & exteris hominibus exemplum præbuit, easdem humani corporis tenuissimas partes, aliasque iis similes eadem arte effingendi? Jam cujus id generis opera tantam famam suo compararunt Artifici, quantam Manzolinæ sua? ut propterea præstantissima Mulier in Mediolanensium, in

Lon-

Londinensium, in Petropolitanorum Academias amplissimis conditionibus arcessita fuerit, ut ei statuæ fieri curarentur, ut numismata cuderentur, ut Fulginensium, ut Florentinorum Academiæ, ut qui in his ipsis ædibus sedem habent Clementini in suorum illam numero ultro adscripserint, ut celeberrimi illam, gravissimique viri suis scriptis commendarent, ut nemo, non dicam, qui in anatomicis esset versatus, sed qui liberalibus paulo studiis imbutus esset, nemo Princeps vir in hanc urbem venerit, qui non hæc opera videre, ipsamque artificem alloqui, & de facie noscere vehementer optaverit? Sed quid ego hæc honoris, existimationisque argumenta, quæ merito huic Mulieri sunt tributa, commemoro? Præsertim cum unum sit, quod, licet cætera desiderarentur, satis per se esse deberet, ut immortalitati ejus nomen commendaretur; cujus quidem nos omnes, nos, inquam, & cæteris nationibus, & posteris etiam testes esse possumus. Etenim quis nostrum ignorat, tum cum Josephus II. Cæsar semper Augustus, cujus numen, majestatemque præsentis suspeximus, primum in hanc urbem venit, de Anna Manzolina pręcipue quęsiisse? Cum vero multo post idem ad nos rediisset, nonne scimus, statim eam adiisse, ejus opera diligenter, summaque cum animi admiratione observasse, diu, multumque cum illa locutum esse, aureoque numismate, in quo sua esset imago, Mulierem donatam esse? Quod si in maxima habetur laude, a laudato viro laudari, quid illustrius esse, aut fingi potest, quam a summo Romanorum Imperatore, ab eo, quem & sapientissimum

ipsum,

ipſum, & ſapientum exiſtimatorem maximum cognovimus, Manzolinam & doctam fœminam, & præſtantem, & ſingularem eſſe habitam. O veræ gloriæ, & laudis indicia! O apud omnes nationes, populoſque merito celebrandam Mulierem! O dignam, de qua nulla unquam ætas conticeſcat! An hæc ſunt, per veſtram fidem, Auditores, aut cum primis, aut cum cæteris deinceps conſtructis ſimilibus anatomicis ſupellectilibus communia? An æmuli, aut invidi notam ſubibo, ſi dixero, cætera hujus generis ſtudia laudes quidem promereri ſummas, magnam exiſtimationem ſuis auctoribus comparaſſe; ſed tamen peculiaria quædam Manzolinianum ſtudium habere, quæ nullum ſit adhuc aſſequutum, in quo illuſtratam, perfectamque artem omnes admirantur, quod ſcriptis celebratum ſit ſummorum hominum, quod viri multi Principes, multique alii & nobilitate, & litteris præſtantiſſimi fama permoti, quæ de eo ubique gentium eſt, ſua præſentia honeſtaverint, maximeque laudaverint? Opus autem tantum, tantiſque nominibus præſtantiſſimum in privatis ædibus diutius ſervari debebat, neque in hoc loco, in quo non utilia tantum, ſed rara etiam, ac ſingularia undique collecta ſunt, tamquam in propria ſede collocari? Quod ſi illud dixerim, nonnihil etiam accedere pretii huic ſupellectili, quod a Muliere facta ſit? Vera ne dicam? Artes, & ſcientias a Viris coli, qui ab ipſa natura ad eam rem comparati eſſe videntur, non eſt admodum rarum: at Mulierem, quæ lanæ, ac telæ nata eſſe videtur, ſcientias, & artes non attingere ſolum,

ſed

ſed etiam ſapientiſſime pertractare, ſed amplificare, & pene dixerim perficere, nonne hoc adeo rarum eſt, ut omnium in ſe animos, oculoſque convertat? In Manzolina autem id mirabilius debet videri, quod duas ea artes tam diſſimiles, tam etiam difficiles, ſed omnino ad hujuſmodi conficienda opera opportunas, ne dicam neceſſarias, Sculpturam, & Anatomen, prima ita conjunxerit, ut in utraque excelleret: præſertim cum muliebris natura adeo mollis ſit, & timida, ut quantum ad elegantiora opera aptiſſima eſſe cognoſcitur, tantum his ſtudiis videatur inepta; quæ ſæpius ad ipſius cadaveris nomen & animo cadere, & nauſeare, & palleſcere ſoleat. Nemo autem veſtrum ignorat, Annam Manzolinam, dum ejus Vir operam Lellio artifici optimo præſtaret ſuam in fingendis e cera muſculis, quos ſuo in loco in ſceleto diſponeret, nemo, inquam, ignorat, virili animo Mulierem, ut de conjugis ſui clariſſimi labore aliquid imminueret, cadaverum fœtore contempto, & proprii ſexus laxitatis, imbecillitatiſque oblitam, in difficili, ingratoque opere opem ei ferre inſtituiſſe. Itaque primo Anatomen excoluit, deinde Sculpturæ artem ſibi diligentiſſime comparavit; tantumque & ſumma ingenii vi, & dexteritate, qua pollebat, profecit, ut paucorum annorum ſpatio & Magiſtri Lellii, & Viri ſui ſcientiam, facultatemque non modo aſſequeretur, ſed longe etiam ſuperaret. Tantum accuratam illam agendi rationem, & aſſiduitatem, quæ mulierum maxime propria eſt, tantum earum etiam ingenium, niſi plerumque in ſumma ſignorantia,

velu-

veluti in deterrimo carcere, contabeſceret, valere intelligimus. Hinc Mulier egregia non tantum majores partes, ut ſunt muſculi, quos primus, ut paullo ante diximus, in cera ſculpſit Lellius, Manzolini opera adjutus, e cera conflare didicit; ſed prima ſubtiliores jam recenſitas, tenuioreſque humani corporis partes, quæ viſum quaſi effugerent, ex eadem cera, aliaque materia effingere auſa eſt, tanta præſtantia, tanta veritate, tantaque felicitate, quantam dixi, & vos, Auditores, oculis ipſis veſtris cernere poteſtis. At dicet quiſpiam: hoc quod tantopere commendas, opus jam multis ex partibus, vel temporum injuria, vel hominum negligentia comminutum, priſtinum illum nitorem, elegantiamque amiſit. Ita ne? Nolo mihi quidquam etiam jurato credatis: jam unicuique patent, jam omnium oculis tabulæ in proximis conclavibus propoſitæ ſunt ad intuendum: ipſas inſpicite: judicate. At inquies, hoc opus vetuſtate obſoleſcet. Obſoleſcet? Dici id quidem, & eſſe de inventis aliis, perfectiſque operibus poteſt: de hoc vero nulla prorſus ratione. Cætera quidem a poſteris ſæpius ita immutari, augeri, perfici poſſunt, ut quæ primo confecta ſint, tamquam imperfecta, & ferme inutilia obſolevisſe tandem videantur. At noſtræ Mulieris opus nullos hujuſmodi caſus patietur. Nam cum naturam apprime, ut demonſtravimus, imitetur, quæ una eademque ſemper eſt, ſibique conſtans, alia quidem ſimilia opera conſtrui poterunt, & ea, ſi libet, noſtro etiam elegantiora, magiſve ornata, & aſpectu jucundiora; at verius non item: itaque idem ſemper

per noſtrum manebit, & primum, & utiliſſimum; & nominis fama, ac celebritate præclariſſimum; neque ulla unquam illi ætas nocebit. Tale itaque opus, quod noſtræ civitati, quod huic clariſſimo loco tanto ornamento eſſe intelligimus, æquo ne animo pateremur, ut aliò delatum, aliam potius, quam noſtram urbem, omne in poſterum tempus honeſtaret, illuſtraretque? Fingite, quæſo, animo, Auditores, ſiniſtro id quodam fato accidiſſe, ut aliò id opus eſſet importatum: quàm ſe beatam illa civitas putaret, quæ illud haberet! Quantopere gauderet, propter ſingulare ornamentum, & ſummam utilitatem, quam ſuis civibus acceſſiſſe cognoſceret! Quantum denique efferretur eo ipſo, quod ſuum effecerit non poſtremum noſtræ hujus urbis, quæ ſtudiorum Mater & appellatur, & eſt, ornamentum! Nos autem quo tum eſſemus animo, dum exterorum vel tacitas, vel apertas interdum reprehenſiones audire cogeremur? Sed finis ſit. Neque enim volumus quidquam de hujus diei lætitia, ne fingendo quidem, nobis adimere. Illud vero lætemur, proprium nobis, atque huic loco perpetuum jam eſſe hoc Studium, quod utilitate nulli ſit ſecundum, inventionis autem, illuſtrationiſque laude, artificiſque dignitate, ac celebritate omnium facile princeps. Verum quo magis hoc juſtiſſimo gaudio complemur, & magis ampliſſimorum horum Virorum, qui huic Scientiarum domui præſunt, beneficium recordamur, eo magis, quæ illis gratiæ habendæ, & agendæ ſint, intelligimus. Quapropter illis in primis, quorum opera, atque conſilio præclara hæc ſupellex

huic

huic loco comparata eſt, gratias qummaximas agat Patria: agat Pio VI. Pontifici Maximo, quem ſibi, quem communi Reipublicæ Chriſtianæ, quem hujus urbis, atque imperii bono, ac felicitati diu incolumem a Deo Optimo Maximo ſervari exoptamus; qui horum ampliſſimorum Virorum ſtudiis, ac voluntati tam facile ſe præbuit; qui etiam novum huic ſupellectili addidit decus, quod ſua illam auctoritate, ſuiſque imperiis dignam judicavit: agat demum Ranutio Senatori ampliſſimo, qui ſuperioribus temporibus primus hoc idem Studium Patriæ ſervavit; nunc autem facile domum ſua eo paſſus eſt ſpoliari ornamento, quod magnificas illas ſuas ædes faceret illuſtriores. His, inquam, gratias agat Patria: agat ex beatiſſima illa ſede, in quam migraſſe confidimus, ipſa Manzolina, cum ſuum tandem deſiderium, quod ea mihi etiam ſæpius, dum viveret, ſignificavit, ut nempe præclaro hoc in loco ſuum opus collocaretur, videat expletum; quæ hoc ſibi unum moriens nonnihil dolere dixit, quod nondum certum ſibi, exploratumque eſſet, num ſuæ induſtriæ, ſuorumque laborum, quod potiſſimum in ſuo opere conficiendo ſpectaſſet, fructum perpetuò ſui eſſent cives capturi. Agant celeberrimi hujus loci Profeſſores, quibus nihil charius, nihil optatius eſſe debet, quam ut hic idem locus locupletetur in dies, & illuſtretur. Vos demum agite, ſpectatiſſimi Juvenes, quod hujus operis præſidio facilior vobis, jucundiorque ad anatomicam facultatem aperitur via, quodve qui vobis progreſſus ad plures annos, ſi nova ſupellex anatomica eſſet condenda, prorogari

ne-

necesse fuisset, ille nunc ne ad brevissimum quidem tempus differtur. Ego vero, cujus ob hanc ipsam supellectilem dignitas est aucta, quique amplissimis his Viris cum multis nominibus, tum hac de causa magnopere debeo, non modo gratias, quas possum, maximas ago, sed habebo etiam dum vivam; illudque pro virili parte enitar, ut creditam mihi Juventutem in anatomica facultate erudiam, atque ut illud incrementum, illamque perfectionem anatomicum hujusmodi studium consequatur, quam & illi cupiunt, & vehementer volunt. Id enim sibi etiam proposuerunt amplissimi Viri, cum tam primam, tam utilem, tam affabre absolutam, tantaque celebritate commendatam supellectilem compararunt, ut Nos, & summos nostræ urbis Professores, Artificesque non modo præmiis, sed etiam laudis amore, sed gloriæ contentione ad anatomicam hic rem augendam, perficiendamque allicerent, excitarent, impellerent. Dicebam.

Vidit D. Aloysius Sambuceti Clericus Regularis S. Pauli, & in Ecclesia Metropolitana Bononiæ Pœnitentiarius pro Illustrissimo, & Reverendissimo Domino Dom. Andrea Joannetto Ordinis S. Benedicti Congregationis Camaldulensis, Episcopo Himeriensi, atque Eccl. Archiepiscop. Bonon. in spiritualibus, & temporalibus Administratore.

Die 30. Septembris 1777.

IMPRIMATUR.

Fr. Carolus Dominicus Bandiera Vicarius Generalis S. Officii Bononiæ.

